

BORIS FILAN

KÁVA
OD
FELLINIHO

KÁVA OD FELLINIHO

Text © Boris Filan 2017

Fotografie © Oliver Filan a Boris Filan 2017

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2017

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť nijakou formou reprodukováaná, kopírovaná alebo rozmnožovaná bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-556-2736-6

BORIS FILAN

KÁVA OD FELLINIHO

☀ BÁČSKY PETROVEC ☀

☀ SALZBURG ☀ MNÍCHOV ☀ ZÜRICH ☀ KOSTNICA ☀

☀ RÍM ☀

slovar

**Ďakujeme za podporu firme Olympus SK
a Branislavovi Mudríkovi.**

Túto knihu venujem Richardovi Müllerovi

Anglické slovo cestovať či cesta (travel) pochádza z francúzskeho slova *travaille*, ktoré má svoj pôvod v latinskom výraze *trepalium*, ktorý kedysi označoval trojzubec a používal sa, okrem iného, ako mučiaci nástroj. Cestovanie – prinajmenšom to, ktoré vnímame ako protiklad hromadnej turistiky, by malo byť náročné a ťažké. Mali by sme pri ňom trpieť, zažívať nepohodlie a opakovane sa vystavovať nebezpečenstvu, pretože len tak nájdeme to, čo hľadáme – nové a zaujímavé zážitky.

Trepať sa, expr. **vliecť sa**, **teperiť sa**, **terigať sa**: nebudem sa terigať nazad.

(Dan Kieran: *Líný cestovateľ*)

Horko-ťažko si zvyknete na dnešok a už je zajtra.

BÁČSKY PETROVEC

SRDCE, DUŠA, KLOBÁSY

Z Báčskeho Petrovca sme si so synom priniesli metly a klobásy. Klasika. V Petrovci bývala svetoznáma fabrika na metly, najväčšia v Európe. Postupne ju po socialisticky rozkradli a po kapitalisticky zlikvidovali. Našťastie, chýrne petrovské klobásy prežili vojnu aj mier a tvoria jeden zo základov hrdosti miestnych Slovákov. Metlu som kúpil manželke, klobásy kamarátom. Ja som si priviezol malý umelohmotný stromček. V srdci Báčskeho Petrovca, takmer priamo oproti budove Matice slovenskej, je klasický čínsky obchod, v akom nesrdeční Aziati ponúkajú lacné handry, čudnú obuv a výber nepoužiteľných zbytočností. Pred vchodom do obchodu sa v škatuli od banánov povalovalo niekoľko zlacnených umelohmotných stromčekov zasadených do zeleného polystyrénu. Prípadných zákazníkov asi odradili divoké farebné kombinácie a fantastické vzory. Vyzeralo to ako odpad po upratovaní v záhrade na planéte Pandora z filmu *Avatar*. Stromčeky boli trošku pokrivené a zaprášené. Roky ich nikto nechcel a zrazu v tej istej chvíli očarili mňa aj polotekutú petrovskú Cigánku. Ten metafyzický záujem nás spájajal aj rozdeľoval. Pochopil som, že stromček musím získať. Ale Cigánka ma predbehla, nečakane šikovne sa zohla, stromček schmatla a sprevádzaná zvonením náramkov a náušnic vošla do čínskeho obchodu. Žiadny z tých stromčekov, čo zostali, sa mi nepáčil, a tak som sa rozhodol, že zabojujem. Vošiel som do predajne za ňou. Cigánka práve plačlivo zjednávala cenu. Ponúkla po srbsky hovoriacej mladej Číňanke polovičku z toho, čo pýtali v zľave. Číňanôčka bola z ružového ľadu. Vôbec nereagovala. Ani odmietavo nepokrútila hlavou. Bol to vyrovnaný súboj dvoch rozdielnych svetov. Pre mňa veľmi svieži – nemám žiadne skúsenosti s cigánsko-čínskymi súbojmi. Štipkal som sa do dlane, či to nie je sen a ja sa nezobudím doma v posteli. Cigánka stromček ohovorila, položila ho na pult a začala si prezerat' vystavené náušnice. Zaci-

til som príležitosť. Mal som pocit, že bez neho nedokážem žiť. Bol asi tridsať centimetrov vysoký, hustý, mal umelohmotné lístočky a drobné oranžové kvietky. Cigánka zaváhala a nakoniec bol stromček môj. Zaplatil som zaň vyššiu cenu, ako bola pred zľavou. Cigánka dlho nežialila. „Daj euro!“ povedala mi a ja som jej ho, prekvapený a šťastný z kúpy stromčeka, dal. Cigánka vytiahla zo sukne za hrst pokrčených dinárov a kúpila si jedny trblietavé náušnice. Ten umelohmotný stromček vyrobili v provincii Čching-chaj a v Báčskom Petrovci sa nad ním odohralo vesmírne stretnutie srbskej Cigánky, zatúlanej Číňanky a zvedavého Slováka. Stromček bol v zľave, lebo bol trošku pokrivený. Stačilo však popri kmeni šikovne zastrčiť do polystyrénovej trávy dve zápalky a už stojí v mojej pracovni *takmer* rovno. Som naň pyšný. Ako sa vraví: chlap má postaviť dom, kúpiť v čínskom obchode strom a splodiť syna. Ten dom som ešte nepostavil, ale synov mám dvoch a stromček ako vyšíť.

V hlave mám okrem rôznych zbytočností aj záhradku a v nej si môžem natrať rôzne cestovné ciele. V apríli som uvažoval nad naftovým mestom Baku, ale akosi mi nezavoňalo, a tak som siahol po dávnej báčskopetrovskej bylinke. Do tých končín sa hotujem najmenej desať rokov. V Bratislave žije senzačný človek, Milo Roška, ktorý má v Báčskom Petrovci rodičov. Je to veľký chlap s predčasne šedivou hlavou, takže vyzerať mocný aj múdry. S Milom sa už roky dohovárame, že pôjdeme pozrieť Petrovec, ideálne by to bolo v čase, keď sa konajú miestne slávnosti Klobásafest. Najeme sa klobás, vypijeme si rakiju. Potom môžeme ísť do Kovačice. Keď sa pred rokmi zjavili prvé obrazy naivných maliarov, hneď som sa do nich zamiloval. Hovorilo sa, že tých stotočných roľníkov naviedol maľovať diabol, aby ich nečakaným bohatstvom rozhádal. Kovačica je legenda, vďaka ktorej si slovenských umelcov všimol celý svet. Síce si všetci myslia, že sú to srbskí naivní maliari, ale my vieme svoje. Keď som zavolať kovačickému impresárovi Paľovi Babkovi, potestil sa mi. Kým som sa nepreriekol, že budeme ubytovaní v Petrovci.

„U našich nepriateľov?“ zhrozil sa. „A prečo nie v Kovačici? To my tunáka sme najlepšie Slováci.“

Nuž, asi preto. Nemám rád *tunáka*.

Paľo Babka je motýľ, ktorý sa maskuje za sršňa. Je to schopný a bystrý chlapík. Jeden z mnohých, ktorých sme so synom na tej ceste stretli. Cestu do Petrovca mi doma pomohlo naplánovať pár senzačných ľudí. Prvý, môj veľký učiteľ a sprievodca zo sarajevskej cesty, veľvyslanec Miro Mojžita. Veľmi šikovný a ochotný Ľudovít Pomíchal a všetkými ospevovaná legenda toho regiónu, veľvyslanec Igor Furdík. Dostal som od nich kontakty, dobré rady aj varovania. To, že tá cesta je mi predurčená, sa ukázalo na termíne. Pôvodne som mal byť v Baku a zrazu som zistil, že presne v čase môjho pobytu sa budú konať Dni Petrovca a Medzinárodný festival klobás. Som rád, že sa na to dobrodružstvo nechal zlákať môj syn Oliver. Bez neho by som toľko pohostinstva, srdečnosti a slovenskosti ani neuniesol.

Mám taký dar, trest alebo jednoducho osud, že tá správna cesta mi sama naznačí, že idem správnym smerom a v pravú chvíľu. Na prvej pumpe v Maďarsku pri nás zaparkovalo veľké auto BMW s bratislavskou značkou. Vyskočil z neho gumený mužík v slnečných okuliaroch a vykrikol: „Európa je v prdeli! Rozkradli ju zloději!“ V rýchlom neprerušiteľnom slede nám povedal, že je fotograf, že sa vrátil z Kuby, kde za päť dní nafotil viac ako iní za sto rokov. Že už fotil Huga Cháveza aj dvanásť najlepších čínskych umelcov a že má najkrajší dom v meste a pozýva nás k sebe na víno. Spáchali sme to najlepšie, čo sa s fotografom spraviť dá. Odfotili sme si ho.

Oliver ma už doma upozornil, že si mám zobrať so sebou cestovný pas. Po rýchlej rovnej jazde maďarskou diaľnicou prišli deprimujúce, nami už takmer zabudnuté hranice s pasovou kontrolou a colníkmi. V starej dobrej Juhoslávii som býval ako doma, mal som preukaz z troch miestnych knižníc. Kedysi som hovoril celkom slušne všetkými miestnymi jazykmi. Chcel som sa predviesť pred synom aj obmäkčiť colníka, tak som ho pozdravil: „Dobar dan!“ Kým mi listoval v pase, prehodil som po srbsky pár priateľských fráz. Zdalo sa, že to nezabralo, mlčky nám vrátil pasy a mohli sme pokračovať. Pár metrov ďalej bola prekvapujúco ešte jedna hranica. Takže svoju srbčinu som omylom skúšal na Ma-

ďaroch. Oliver sa dobre pobavil a navrhol mi, aby som teraz srbských colníkov oslnil svojou maďarčinou. Smiech nás prešiel, keď sme vpravo od cesty, na území nikoho, zbadali veľký stanový tábor. Utečenci. Z bezpečia televíznych obrazoviek nám skočili rovno do života. Ešte nikdy mi výraz „územie nikoho“ nepripadal taký priliehavý. Nebudem vysvetľovať svoj postoj k prijímaniu a odmietaniu imigrantov. Nebojím sa ho povedať ani sa zaň nehanbím, iba žiadny jasný nemám. Mení sa mi v hlave ako svetlá semafora na prechode. Zatvoril som oči a polsekundovou modlitbou som poprosil Pána, aby tam neboli. Ale keď som ich otvoril, ešte stále tam tie stany stáli. A okolo nás sa sem a tam pomaly, unavene, naliehavo prechádzala rezignovaná žena s chlapčekom. Práve ju znova poslali späť. Ten problém v súčasnej Európe žiadne dobré riešenie nemá. Je zaujímavé, že Američania si vedia poradiť. Sú ako obrovská medúza, v ktorej sa prisťahovalci rozpustia a splynú. Každý imigrant tam chce byť čo najskôr Američanom. Ale nikto z tých, čo teraz prichádzajú k nám, nechce byť Európanom.

So synom sme sa práve vybrali za ľuďmi, ktorí takto z núdze odchádzali z domova v 18. storočí. Kiež by sa to nestávalo. Ale stáva sa a stávať bude. Náhodou dnes sme my tí bohatší, usadení, vystrašení. Želám nám, aby raz, keď to bude znova naopak a my budeme utekať z domova, boli tí druhí pohostinnejší a štedrejší, ako sme my teraz.

Ale už sme na druhej strane, v Srbsku. Oliver ma upozorňuje na príjemnú zmenu. Po prechode hraníc z driemajúceho Maďarska do Srbska sa vždy niečo zmení. Akoby niekto zažal svetlo. Všetko je iné, šťavatejšie, živšie. Už na prvej benzínovej pumpe nie je sterilný bufet, ale gril, ktorý ponúka arómu červeného vína a chrumkavú vôňu mäsa opekaného na drevnom uhlí. Muži už skoro ráno pijú rakiju a všade sa slobodne fajčí. Vitajte v použiteľnej minulosti. Dnes je tu namiesto Juhoslávie Srbsko, zatienené mediálnymi filtrami ako páchatel' všetkých vojnových zločinov. Vždy si spomeniem, ako sme raz v Juhoške zabľúdili a cudzí chlap nás ochotne sprevádzal kus cesty. Keď sme mu ďakovali, hovoril: „Nije za što, vy ste naši.“ A v srdci Srbska, kúsok od Belehradu, žijú na-

ozajstní naši, Slováci, ktorých slobodník Matej Čáni pred dvestosedemdesiatimi rokmi ako Mojžiš priviedol do zaslúbenej krajiny.

Mám rád, keď prídem do neznámeho mestečka a netuším, kde som, čo ma čaká a koho stretnem. Čo sa kde nachádza a kto je kto. O dva dni idem na kávičku do podniku, kde sa pozdravím s majiteľom, a v centre mám pocit, že by som mohol sprevádzať bezradných cudzincov, ktorí práve prišli. Najradšej sa zdržujem na obsiahnuteľných miestach, ako sú Košice a ešte radšej menšie mestá, kde dokážem mať pod kontrolou tok udalostí – čo kde majú, čo kde hrajú, kde sa dá dobre najesť, kde je obchádzka a kedy budú dáke slávnosti. Na takúto návštevu je Báčsky Petrovec ako stvorený. Tu je kostol, tam je Matica slovenská a *hintam* trhovisko.

Naša prvá cesta viedla k manželom Roškovcom. Sú to rodičia môjho kamaráta Mila, ktorý žije v Bratislave. Je to pár rodičov, ktorí sú stvorení na to, aby ste sa k nim vracali z dialky alebo k nim posielali kamarátov. Krásne zostarnutí sedemdesiatnici, čiže iba o pár rokov starší ako ja. Ale veľmi ochotne som opäť raz prijal úlohu toho mladšieho, poslušného. Hovoria krásnou archaickou slovenčinou: *misí, môž* alebo *nemôž*. Mäččia tak, že za päť minút som mal v ušiach viac mäččeňov, ako ja vyslovím za rok. Roškovi majú sympatický dom, ktorý stojí na okraji Petrovca. Pred domom je tabuľka oznamujúca, že je na predaj. „Sťahujete sa?“ pýtali sme sa prekvapení.

„Nie,“ povedal pán Roška, „ale tu je všetko na predaj, už som postavil štyri domy, a ak bude treba, postavím ešte aj piaty.“ Stavajú nové domy tak, že pani Rošková položí na stôl kockovaný papier a nakreslí všetko, ešte aj to, kde budú stoličky. Manžel to podľa jej plánov postaví.

Milova mamička pre nás pripravila pohostenie. Slepáciu polievku liečivejšiu ako penicilín. A miestnu špecialitu, *krumple na tapši*. Umyli sme si ruky a už nás aj zvolávala. Jej manžel povedal: „Keď tá žena volá do postele alebo k stolu, tak misíš počúvnuť. Ináka nemisíš.“

To jedlo bola maďarsko-srbsko-slovenská báseň napísaná geniálnou poetkou chutí. V trúbe zapečená poéma poskladaná z kúskov kuraťa, klo-

básky, bravčových rebierok, slaninky, zemiakov, cesnaku a cibule. Na stole to vonia a žiari ako oživený obraz holandských majstrov. V tom jedle je tolko minulosti, múdrosti, skúsenosti a roztopaše, koľko si len od života môžeme želať. Je ho vždy tri razy viac, ako dokážu hostia pri stole zvládnuť. *Krumple na ťapši* sa neprinášajú na tanieri. Ten plech alebo pekáč nazývaný *ťapša* zostáva v strede stola. Keď dojete to, čo vám naložili, odumrie vám mozog od sýtosti a prežitej rozkoše. Ale to je iba prvá tretina. Preberiete sa z mdlôb a takmer bezvládnou rukou si naložíte ďalšiu porciu. Pri treťom vzkriesení si už vyberáte z *ťapše* iba pár kúskov klobásky, krásne prepečený zemiak alebo kúsok kuracieho stehna nasiaknutého vražednými šťavami slaniny, klobásky a Dolnej zeme. V sedemdesiatych rokoch bola hitom pesnička, ktorá by mala byť hymna o *krumpliach na ťapši*. Volala sa „Killing me softly“. Zavraždi ma nežne. Na *krumpliach na ťapši* je magické to, že sa majú jesť horúce, ale ešte lepšie sú studené.

Naši vojvodinskí bratia prišli do Petrovca v roku 1745. Priviedol ich sem Matej Čáni, slobodník z Málnica. Dvadsaťosem slovenských rodín sa usadilo v osade pomenovanej po svätom Petrovi. Pochádzali z južnej oblasti stredného Slovenska, ale my sme na potulke stretli aj Petrovčanov, ktorí sa hlásia k Liptovu alebo k Orave. Územie, na ktorom sa dnešní vojvodinskí Slováci usadili, má pestrú minulosť a ja chápem, prečo sa im tam zapáčilo. So synom sme ho za týždeň s potešením prejazdili krížom-krážom. Pripomína to tam Slovensko. Chvíľu som z auta videl okolie Piešťan, potom cestu za Nitrou. Má to slovenské stromy, lúky aj vodu. História územia je divoká. Zostali tam zlo-dobré energie po Avaroch, Hunoch a najmä po Turkoch. Nechcem hodnotiť silu, odvahy a odhodlanie tých, ktorí sa vybrali na cesty do neznáma. Ale po príchode to bolo ešte horšie. Cesta je vždy plná ilúzií a príchod plný krutej reality. Hovorí sa, že prvá generácia tam prišla umrieť, druhá pracovať a iba tretia mohla začať žiť. Bolo dôležité, že krátko po príchode podpísali s miestnou vrchnosťou zmluvu o osídlení, ktorá im zaručovala významné práva, ale aj povinnosti. V mene Slovákov ju podpísali Matej Čáni a richtár Matej Mikula. V mene Srbov richtár Veselin Sekulić. Keď sa v mojom detstve povedalo o dákej udalosti, že sa odohrala

ešte za Márie Terézie, znamenalo to, že to bolo dávno-pradávno. Dnes už málokto vie, kto bola tá dáma, ale svojho času vládla ako cisárovná obrovskej rakúsko-uhorskej ríši. Len pre orientáciu – v tom istom čase vo Francúzsku vládol a flirtoval s Madame de Pompadour Ľudovít XV.

Svet za Márie Terézie bol v porovnaní s dneškom iná planéta. Pre vtedajších ľudí to bola výprava na druhý koniec sveta. Do dialky a do neznáma. Zapôsobil ten istý efekt, ktorý stvoril Ameriku. Na cestu sa vydali iba najschopnejší, najsilnejší. Muži a ženy s odvahou dobrodruhov a vytrvalosťou objaviteľov. Dôvody ich odchodu zo Slovenska boli rôzne, bieda, strašná robota, ale občas aj útek pred trestom. Nie je zložité zistiť, akí boli. Sadnite si ráno na kávu, zjďte na zeleninový trh a sú to stále oni, Čániho Slováci. Každého chlapa, ktorého som stretol, som si tak dokázal predstaviť. O ženách z Petrovca ani nehovorím. Sú ostré ako kosa a pevné ako skala. Verím, že najmä ženy to vtedy ustáli. Vďaka ženám všetci prežili, vydržali a vybudovali si nový domov. Viem si predstaviť, ako muži váhali, či tam zostať, vrátiť sa alebo pokračovať. A ženy povedali: „Dost. Tunáka ostaneme!“ Neviem, či som mal šťastie alebo smolu, ale v Petrovci som natrafil na samé múdre, silné, statočné ženy, akých v Európskej únii už nieto, ale v báčskom regióne sa ešte nájdu. Počas Dní Petrovca ženy v centre ponúkali nádherné torty a svadobnú kapustu. Nazývali sa Spolok, ale bola to armáda. Armáda krásy a spásy. Takmer všetky mali rovnako ostrihané šedivé vlasy, ale mladé tváre, skvelú energiu a veliteľský pohľad. Nádherné križiačky lásky a dobra. S takými fajn babami by sa dal osídliť celý svet. My sme cestu z Bratislavy do Petrovca absolvovali autom za necelých päť hodín. Aj s kávičkami a malým blúdením.

Nikdy nič nejde jednoducho. Od môjho kamaráta Mila Rošku som si pýtal rady na cestu. Povedal: „Nasadni do auta smerom Budapešť a potom štyri-päť hodín rovno za nosom. V Petrovci pri kostole doľava a si u našich.“ To sa ľahko hovorí niekomu, kto takú cestu absolvuje stý raz. *Rovno za nosom* je to najťažšie a najzradnejšie. Každá výprava má ešte jednu nebezpečnú fázu, a to je čas, keď ešte nie je cestou, iba sa sple-

tá z rôznych dobrých rád, poučení, internetových trás a partizánskych spomienok tých, ktorí tam boli. Nikdy nie je isté, čo si vziať k srdcu a čo vynechať. Problém je aj v tom, že tí najostrieľanejší hovorili, že ten, kto navštívil Dni Petrovca a tvrdí, že si pamätá, čo sa tam odohrávalo, ten tam istotne nebol. Miestne slivovice sú tekuté blesky vo fľaši. V Petrovci je nemysliteľné kalíšok na priateľstvo odmietnuť. Mali sme s Oliverom plány na mesačný pobyt. Skvelí muži, veľvyslanec Furdík a manažér Paľo Babka z Kovačice, nám dohadovali a odriekali nové a nové stretnutia. Rande s maliarom Paľom Popom v novosadskej Tvrďzave. V Kovačici nám naplánovali päť ateliérov, ale potom sa pani Nádašská zlakla, Ján Bačúr sa spamätával z návštevy čínskeho veľvyslanca, Ján Glózik raz súhlasil, potom nesúhlasil. Manažér Paľo Babka mi posielal takéto maily: *„Kto ta pre boha poslau do Petrovca. Radia ti tých najhorších maliarov. Píšeš, že si spisovateľ a tulák. Taký, čo ho psi naháňajú, alebo akí? K nám do Kovačice prídite i bývať, bo my sme tí najlepší Slováci. Kim prides misim dáku tvoju knišku precitat, lebo z tebou nebude lachko. Paľo.* Na rôznych papierikoch sme mali nečitateľne zapísané adresy do Futogu, do Aradáča, do Kulpína aj do Nového Sadu. Bol najvyšší čas vyraziť. Smer – rovno za nosom. Na naše prekvapenie to fungovalo. Až na to, že v Petrovci sme pri kostole zabudli odbočiť doľava a zamotali sme sa. Po polhodine hľadania sme uvideli pred miestnou krčmou policajné auto. Žandári nám najlepšie poradia. Odhrnul som koráľkový záves ako do saloonu a vošiel som do svojich dávnych spomienok. Miestnosť bola plná dymu, miestni chlapi sedeli pred obedom pri poldecákoch a povzbudzovali dvoch policajtov, ktorí sústredene hrali biliard. Nechceli sme ich vyrušovať, na správnu adresu nás nasmeroval chlap s tvárou zbrázdenu dravými prúdmi pálenky. Bol taký vláčny, že sa pri chôdzi ohýbal, ako keď sa had plazí. Ale jeho myseľ bola jasná a rady presné. O chvíľu sme stáli pred domom Milových rodičov.

Na ceste je dôležité, akým dopravným prostriedkom cestujete. Vlák a lietadlo sú na dlhé trate ako tunel času zo známej reality do neznámej. Autom si veziete so sebou kus domova. V Petrovci sme z toho nášho prešli rovno do domu Roškocov a oni nás prijali ako vlastných. Bolo

to ako z dobrého filmu, keď vás na priedomí čakajú dvaja sympatickí, časom ošlahaní ľudia s otvorenou náručou v očiach. Už dávno sa v takej situácii neocítam. Ani som netušil, ako veľmi mi chýba. Našťastie si ešte z detstva pamätám spoľahlivé vône, pozitívne vlnenia rodinnej pohody a pocitu bezpečia. Zažil som to u svojich starých rodičov z matkinej aj z otcovej strany. V Petrovci a okolí existuje všeličo z toho, čo bolo dobré pred tridsiatimi, štyridsiatimi rokmi u nás. Pán Roška je sedemdesiatnik s energiou a vyžarovaním tridsiatnika. Je správne hranatý a autoritatívny, taký má byť muž, ktorý má fantastickú ženu. Povedal, že odkedy je v dôchodku, prestal piť a fajčiť a začal hovoriť, čo si myslí, takže všetci naokolo sú v jednom kuse urazení. Pani Rošková pohľadmi aj gestom ruky zotrela zo vzduchu to pyšné chlapské priznanie a vyslala nám správu, že ho máme brať s rezervou. Nie je on taký tvrdý chlap, ako sa tvári. Pani Rošková je krásna žena. Celý život bola pôrodná asistentka. V Petrovci a okolí privedla na svet viac ako tisíc detí. To je veľmi silný zdroj sily, byť roky priamo pri tom, keď prichádzajú malí prisťahovalci z iného vesmíru. Tisícim novorodencov odovzdala zo seba dôležitú istotu a dostala od nich to, čo majú pri príchode a potom to stratia. Malé deti žiaria ako svätotajánske mušky. Ich svetlo nevidíte, musíte ho vycítiť. Dávno-prádávno ma moji kamaráti gynekológovia obliekli do lekárskeho a zobrali ma na sálu. Absolvoval som najmenej päť pôrodov. To, čo sa pri pôrode odohráva, je úžasný náboženský obrad. Matka privedie na svet svoje mláďa tak ako pred miliónmi rokov. Ako to robia všetky tvory na tejto planéte od chvíle, keď niekto oživil hmotu. Každá rodiaca žena plní najvyšší príkaz Pána vesmíru – milujte sa a množte sa! Báľ som sa, že nevydržím ten pohľad, že mi nebude dobre, že ujdem, zamdliem alebo spravím iný prieser. Ale keď vytiahli toho červeného svrčka, tak som tam stál očarený a chcelo sa mi smiať aj plakať. Nič krajšie som ešte nevidel a nezažil. Pani Rošková pomáhala ženám rodiť doma aj mimo domova, privádzala na svet deti poskladané v rôznych polohách a pri občasných nečakaných komplikáciách. Bola tam v tej chvíli jediná istota.

Milova mama možno občas viac dala, ako dostala, a teraz za to platí zdravotnými problémami. Ale tak to je, tí najlepší sú skúšaní najťaž-

šie. Má dvoch synov, ktorí boli v najhorších časoch narukovaní. Mladší slúžil priamo v nešťastnej občianskej vojne. Sedíme s Oliverom pri kuchynskom stole, z ktorého vysielajú zemiaky na ťapši smrteľné vône, a rozprávame sa s hostiteľmi, akoby sme sa poznali tridsať rokov. Roškovi o tom boľavom a ťažkom z nedávnej minulosti mlčia, ale rozumiem im. To najdôležitejšie sa nevyslovuje, no je to tam. Ocitli sme sa v tradičnej poctivej rodine, v domove, ktorý až hreje. Doma na Slovensku sme sa všeličomu vyhli, ale o niečo sme aj prišli. V Srbsku bolo a je oveľa horšie ako u nás. Ale v niečom je tam omnoho lepšie. Ľudskejšie a použiteľnejšie. A všade je prítomný veľký praotec Matej Čáni a jeho družina. Bolo ich 128 rodín. Došli, usadili sa, vydržali. Nevie, či je to závideniahodné. Ale obdivuhodné určite. Milujem ten šťavnatý, farbitý mäkký jazyk, ktorý si zachovali. Nádhernú starodávnu slovenčinu, od ktorej je to, čo my hovoríme, také vzdialené ako rozkvitnutá letná lúka od umelohmotných stromčekov v čínskom obchode. Roškovi majú zapnutú telku, program STV 1. Vidím na obrazovke svoju kamarátku Ivetku Malachovskú, Soničku Müllerovú, potom správy z domova a známe tváre. Mám pocit, že sa cez okienko stroja času pozerám na súčasnú Zem. Sme so synom na výlete v minulosti a je nám tam dobre.

Z ničoho nič sa mi na predlaktí objavil červený svrbiaci fliačik. Alergia alebo uštipnutie. O chvíľu sa zväčšil a začal svrbieť prvú ligu. Nosím so sebou špeciálnu emulziu, *Fenistil*, vyvinutú proti takým svrbiacim nepríjemnostiam. Štípanec som si natrel, votrel som doň emulziu a on trochu prestal svrbieť a pod tým stále vibroval, ako zvonček, do ktorého niekto strčil zlomenú zápalku. Vydržal som to celý deň. V noci som svrbiace miesto rozškriabal, do rána to zaschlo a bolo po svrbení.

Zážitok z Petrovca a z okolitých miest je pre našinca neodolateľný. Keď sme to s Oliverom absolvovali, konečne sme pochopili, čo za výraz v tvári majú Bratislavčania, ktorí tam už raz alebo viackrát boli. Miroslav Mojžita, Igor Furdík, Ľubo Belák sú vždy ožiarení a rozžiarení ako deti z Litmanovej, keď uvideli zjavenie. Nie je ľahké opísať, čo je tam pre nás také pôsobivé. Každého šokuje vyše dvestosedemdesiat ro-

kov kontinuálneho vývoja. Báčsky Petrovec je slovenský ostrov v mori srbskej úrodnej zeme. Ešte nikde som nevidel takú úžasnú schopnosť prisťahovalcov prispôbiť sa a súčasne si ubrániť to svoje. Naši zapadli a vrástli v súlade s pôvodným obyvateľstvom a zároveň si zachovali svoju najpodstatnejšiu podstatu. Sú sami sebou v podobe, akú už nepoznáme, lebo naša identita sa rozriedila a je kontaminovaná predstieraným európanstvom. Ja som to iba cítil, ale prekvapil ma Oliver, keď to vyslovil v rozhovore s novinárkou. Povedal, že je rodený Bratislavčan, ale má svoje silné väzby na stredné Slovensko. A až teraz chápe, aké to môže byť, cítiť svoju slovenskosť. Lebo v Petrovci to nie je iba národnosť, ale aj vyznanie viery. Ruka Pána hodila kocky osudu tak, že títo Slováci odišli niekam, kde nemali také problémy s Čechmi a Maďarmi ako tí, ktorí zostali doma. Už som povedal, že odišli a došli takí, ktorí na to mali – silní, vytrvalí, usilovní a sebavedomí. A priniesli si so sebou schopnosti a zručnosti, ktorými prevyšovali domácich. Je to dobrý pocit, v Srbsku máme ich zásluhou veľmi dobrú povesť. Išli sme so synom na večeru do Kulpína, do reštaurácie Lipa. Ináč skvelá, môžem odporúčať. Bol tam dlhý, slávnostne prestretý stôl. Samozrejme, že personál hovorí po slovensky. Povedali nám, že bude oslava narodenín. Výborne sme sa najedli a medzitým sa začali schádzať hostia. Bolo ich dvadsaťštyri. Oslávenkyňa bola mladá úspešná autoritatívna žena. Prichádzali Kulpínčania v každom veku. Mladí aj postarší. Podnikatelia, nabúchaní chlapi s tetovaním a vojenským zostrihom aj pobledlí ľudia s titulom a drahými okuliarmi. Všetci hovorili krásnou, závideniahodnou slovenčinou. Boli takí istí ako my, ale iní. Akoby ľudia z podobnej hmoty ako my tam boli mocnejší, výraznejší a odolnejší. Sú ako strom presadený do výživnejšej pôdy. V duši som sa hanbil, že sa správame ako naši kamaráti, ktorí k nám chodili zo Švajčiarska a z USA a nadchýnali sa, že náš kaleráb má kalerábovú chuť a rožky sú upečené z naozajstnej múky. Presne to sme tam na trhu, u pekára aj v reštauráciách hovorili. Chýba im niečo nové, čo my už máme, ale oni majú všeličo tradičné, o čo sme my prišli. Po návrate by som veľmi rád vymenil to naše nové za to ich staré. Rozprával som o tom všetkom mame a ona povedala, že treba oceniť aj to, ako im Srbi umožnili